

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ СУТНОСТІ ЕКСПЕРТНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В статті розглядаються питання впливу методологічних факторів в аспекті організації та правової регламентації експертної діяльності. Обґрунтовується необхідність організації наукових досліджень інформаційної складової об'єктів експертних досліджень.

Поняття функції експертного дослідження в експертології є визначальним. За своєю суттю це поняття впливає на фактуру процесуальних відносин. Природна риса фактурності утворює перспективи формування і розвитку процесуальних інституцій. Зокрема, в криміналістичній сфері це означає новітніх напрямків експертних досліджень, удосконалення класичних методів і прийомів досліджень, підвищити рівень надійності і довіри до прийнятих рішень.

В історичному і соціальному планах інститут експертних досліджень української дійсності демонструє розмаїття проявів рівня культури етносу, його асиміляції і адаптації до інших культур (сучасне розуміння – міжнародні відносини), політико-економічної формації, загального рівня розвитку людства, його матеріального, ментального і духовного аспектів.

Знаходячись у взаємному зв'язку, суспільно-правові відносини прямо впливають на зміст визначення терміну «експертного дослідження», змінюють рівневі акценти на особу експерта, його місця і ролі в доказовому провадженні, ваги експертного висновку в сукупності доказів по справі.

Термінологічне визначення містить дієвий потенціал програм з інформативно позначеним спрямуванням. Тому вкрай важливо сформувати визначення експертного дослідження як специфічної діяльності людини, наділеної певними повноваженнями у юридичних процесах.

Поєднання двох слів: «експертне» і «дослідження» утворює більш складну змістовну комбінацію, ніж поодиноці кожний з термінів. Кожне з наведених слів інформативно складне, тому що має декілька аспектних значень і рівнів сприйняття не тільки як лінгвістичної форми понятійної системи, але, зважаючи на етимологію слова, і як дійової форми у феноменальному світі. Саме змістовний аспект дає змогу дослідити і знайти правильну відповідь у рішенні багаторівневих задач, створити креативно спрямовану програму по реалізації ек-

спертних спеціальних знань в частині інформаційного забезпечення юридичних проваджень.

Експертні функції визначаються приналежністю суб'єкта до конкретної професійної групи (мікрогрупи) і певним чином регламентовані як правовими нормами, так і кодексом професійної поведінки, відповідно до рівня розвитку соціальних стандартів і уподобань, норм, правил. Слідуючи за В. Кукушиним, відповідність професіоналізму експертної ролі вимірюється знаннями, уміннями, навичками, дотриманням у професійній діяльності вимогам норм стосовно професійного статусу, відповідної професійної і соціально-моральної поведінки, яка дедалі потребує твердої духовної опори [1, с. 127]. Таким чином духовна проекція на спеціаліста – експерта покладає на нього обов'язок дотримуватись нормативно-правових вимог, але й слідувати морально-етичним нормам. Дана обставина потребує ретельного і системного вивчення експертних функцій під кутом багатоаспектного феномену людини.

Етимологія терміну «діяльність» в асоціативному мисленні розгортає варіантність понятійних проявів; щодо даної теми дослідження обираємо його значення в наступному варіанті: це утворення зв'язків різного роду і виду; побудова певної системи відносин, зокрема, не тільки в лінійній послідовності, але й рівневій.

Професійна діяльність, таким чином, означає утворення системних зв'язків різного роду, виду і рівнів (включаючи інформативні) унаслідок вирішення професійних задач, обумовлених етично-історичним, науково-технічним, державно-політичним і правовим, духовно-ментальним, соціально-моральним рівнями розвитку організованого соціуму.

Необхідність встановлення рушійної і творчої сили, що є причиною утворення згаданих системних зв'язків, зумовлює необхідність визначати функцію дослідження особи експерта у всіх його феноменальних проявах. Філософія є синтезуючою системою знань, яка поєднала загальнолюдський історичний досвід і практику, зокрема в частині дослідження людини, який набуває конкретних обрисів в проекції даної теми. Тобто, характеристику діяльності зумовлює фактор, який слід віднести до джерела такої діяльності – суб'єкта, в нашому випадку – людини як природного явища, феномену і професіонала.

Експерт виступає як індивід, особа і особистість, що є основними поняттями та термінами, які позначають пізнавальну функцію щодо природного феномену людини. Змістовна частина означених термінів за своєю приналежністю до єдиного біологічного виду – людини, різна; вона відображає різні аспекти прояву і реалізації даного феномену.

Індивідуальна характеристика відповідає поняттю життєвої програми утіленої душі, його підсвідомості, інстинктам. У класичній метафізичній традиції – це позначення одиничного, неповторного на відміну від сукупності, від єдиного джерела утворення.

В літературі спостерігаються відмінні підходи стосовно характеристики даного терміну. Категорія «індивід» найчастіше визначає характерні особливості біологічного аспекту людини. Українці рідко цей термін уживають щодо визначення окремої людини. У соціально-філософському контексті під цим словом розуміють суспільно обумовлену істоту [2, с. 84].

Таким чином, по-перше, термін «індивід» співвідносять з анатомічною і фізіологічною складовою людини; механічною і хімічною діяльністю його органів, систем, всього організму; по-друге, людині, як істоті певного біологічного виду, додатково притаманні і інші, наприклад, психологічні ознаки. Дана обставина підкреслює суттєві відмінності у розумінні єдиного терміну, що обов'язково тягне хибні наслідки в практичній, дійовій площині.

Як особа людина виступає у системі суспільних відносин, утворюючи систему різноманітних і різнопланових (на фізичному, емоційному, ментальному рівні) зв'язків. У філософії та теології людину асоціюють з проявом частки єдиного розумного буття, що у фізичній реальності відповідає психічному, анатомічному складу людини, тобто, утіленій душі.

Нарешті третій людський аспект – особистість, наразі є проблемним науковим, соціальним і державним питанням: за О. Негодченком – конкретна людина з погляду її культури, особливостей характеру, поведінки [3, с. 361] (зокрема, у професійній діяльності – способи утворення соціальних зв'язків за наслідками особливого способу розв'язання професійних та життєвих задач). Причина невизначеності даного терміну полягає у системній складності природного феномену людини. У сфері соціальних наук особистість визначається як стійка система соціально значущих рис, якостей, які характеризують індивіда як плід суспільного розвитку і залучення його в систему соціальних відносин шляхом активної предметної діяльності та спілкування. Одночасно особистісні риси піддані впливу індивідуального коду людини: біологічного фактору, організації нервової системи і психіки. Зазначимо, що біологічні (хімічні) процеси і нервові реакції певним чином піддаються вивченню методами інструментального спостереження і певною мірою усвідомлюються людьми, тоді ж як психіка є предметом метафізичних досліджень і знаходиться в зоні інтуїтивного сприйняття, у іншому вимірі. Наразі вивчення психічної складової є

актуальною темою багатьох наук як в частині термінологічного апарату, етимології термінів-слів, так і емпіричної сфери у дослідженні психологічного феномену людей.

Класифікаційна модель психотипів-характерів, типологічних властивостей вищої нервової діяльності і обумовлені ними особливості психічних процесів і станів задовольняє сучасне наукове розуміння феномену людини в межах методології матеріалістичної динаміки розвитку форм і формування зв'язків, однак не створює умови усвідомлення істинних причинно-наслідкових факторів означеного предмету дослідження. У практичній площині цей факт позначається як проблема свідомого контролю за процесами утворення і трансформації даного предмету дослідження, а також створює перешкоди щодо творчого впливу на ці процеси. Експерт, виконуючи професійні завдання, реалізує спеціальні знання за певними методиками. Однак цей процес проходить на ментальному рівні, рівні простого розуміння. Процес експертного дослідження триває у режимі зрозумілості щодо інформації, закладеної у професійній методиці. Це соціальний рівень мислення, який відповідає колективному мисленню. Рівень надійності і довіри до експертного продукту – висновку характеризується процесуальними позиціями щодо можливості призначення повторних експертиз. Тобто, суспільно-правова думка допускає варіанти помилок, водночас обмежуючи права особистості у персональному і еволюційному зростанні. Дана обставина перешкоджає прийняттю більш прогресивних програм забезпечення надійності методик імперативною позицією держави підтримки виключно «апробованих і рекомендованих» до застосування методик.

Статистика скасованих і відхиленних хибних експертних висновків акцентує на необхідності задіяти у професійній діяльності більш глибокі аспекти людської психіки, ніж ментальний рівень. Питання розширення свідомості професіонала щодо усвідомлення внутрішніх причинних зв'язків у механізмі утворення слідів, об'єктів експертного дослідження, є наразі актуальним і багатовекторним у програмі своєї реалізації. Необхідно не тільки розуміти предмет дослідження шляхом застосування експертних методик, але й усвідомлювати причинні аспекти появи того чи іншого комплексу ознак. Це потребує активізації і реалізації знань про причинні, духовні закономірності, а відтак – активізацію і удосконалення духовних аспектів дослідника. Експерт має природне і юридичне право на свій духовний і професійний розвиток, а на державу, відповідно покладено обов'язок розробки дослідницьких, загальних і спеціальних навчальних програм, а також уживати заходів усіякої підтримки.

Існування природного феномену людини щодо сприйняття об'єктів тонкого, не матеріального виміру демонструється у програмах ЗМІ. У професійних колах силових структур епізодично реалізують «над здібності» в операціях по розкриттю злочинів і встановленню злочинців [4, с. 12 – 13; 5, с. 18 – 19].

Аналіз робіт з даної тематики підтверджує припущення щодо причин низького рівня організації професійної діяльності, зокрема, експертної в частині досліджень по встановленню інформативних складових юридичного факту. «Системно-структурная характеристика образуется под воздействием следующих четырех ее подструктур, или сторон: а) социальнo обусловленных сторон личности; б) индивидуальнo приобретенного опыта (знаний, навыков, учений, привычек, уровня личной культуры); в) индивидуальных особенностей отдельных психологических процессов (форм отражения); г) биологически обусловленных свойств личности (темперамента, инстинктов, органических, патологических изменений, свойств) [2, с. 86].

В даному судженні в частині п. «а» – «соціально обумовлені сторони особистості» визначаються терміном «спрямованість», у зміст якої покладають інтереси, схильності, ідеали, переконання, що формують світогляд. Однак в подібних формулюваннях вченими не сприймається причинне джерело спрямованості і яке не залежить від соціальних або політичних факторів і формувань, а є певним аспектом безумовної життєвої програми індивідуума. Прикладом можуть слугувати соціальні випадки протиправної спрямованості індивіда, свідомість якого формувалась у благополучному середовищі і навпаки.

Структурно-аспектна характеристика за п. «б» – індивідуальне набуття досвіду (знань, навичок, звичок, рівня особистої культури) пов'язана з вольовими рішеннями як наслідками психічної діяльності нефізичного аспекту людини. Особиста культура ні в якому разі не передбачає обов'язкового домінантного впливу соціального фактору, а пролягає у сфері етики – комплексу природних законів і закономірностей. Особиста культура регламентує і формує звички, навички, характер і рівень знань.

Наведені положення в п. «в» щодо структурно-аспектної характеристики, на які впливають індивідуальні особливості окремих психологічних процесів (форм відображення), також стосуються нефізичної, небіологічної (фізіологічної) складової людини; дане поняття кореспондує змістовній частини терміну і поняттю «індивідуум».

До біологічно обумовлених властивостей особистості за означеним вище п. «г» класифікаційного ряду віднесені: темперамент, інстинкт, органічні і патологічні зміни. Але необхідно зауважити, що темперамент є умовною інформаційною одиницею, терміном, лінгвістичним інструментом науково-професійного середовища для відображення характеристик емоційної сфери особистості, а не органічної, фізичної складової людини з її патологічними змінами. Темперамент в проекції психо-емоційної сфери не є незмінним, один раз і назавжди завданий; він підлягає корекції збоку радикальної і принципово протилежної організації процесу мислення і емоційних реакцій, контролю за ними, постійної практики самовиховання і самовдосконалення із застосуванням певних психотехнік. Тому немає ніяких наукових підстав для їх об'єднання в одній класифікаційній підгрупі.

Висновки. Викладений авторський погляд на організаційно-правові фактори в експертній діяльності наочно демонструє хибний класифікаційний підхід з причин нерозуміння істинної психічної природи живої істоти, зокрема, людини – особи – особистості, професіонала, суб'єкта юридичного провадження та наукової діяльності.

Класифікаційні особливості в характерному поданні інформації утворюють обриси прояву людини за певною схемою; вони приймаються в лінійній площині логічного мислення без утворення об'ємних асоціативних зв'язків між всіма сутнісними складовими людини для створення стану розуміння і усвідомлення змістовності предмету дослідження, міркування. Останню умову необхідно розглядати як визначальний фактор формування креативного, тобто, дійового мислення. Реалізація даної умови можлива за умов ініціювання природних даних людини, ідентичних до складових буття, в процесі пізнання явищ, феноменів, подій у їх взаємодії і взаємозв'язку і у всій повноті, що сприяє встановлення істини як обов'язкової реалізації вимог законодавства.

Розгорнута увага гуманітарних і природничих наук в останній час до вивчення феномену людини під кутом взаємозв'язків об'єктів дослідження Буття (філософсько-етичний і теологічний аспекти) – Всесвіт (філософсько-історичний, фізико-математичний, інформативний: теоретичний і емпіричний аспекти) – людина (медико-біологічний, психологічний, соціально-політичний) поставило під сумнів спроможність методологічного, методичного інструментарію діалектичного матеріалізму в розв'язанні задач з нематеріальними елементами. Означена наукова парадигма

характеризується припущеннями, віруваннями, віртуальними позиціями, не тривалою історичною європейською спадщиною наукового пізнання. Спостерігається порушення обов'язкових умов формування наукової доктрини в частині об'єктивності, повноти, всебічності в предметних дослідженнях за умов ігнорування аналогічного досвіду в науковій сфері країн Східної частини землі з її традиційно глибоким і історично тривалим досвідом вивчення людської психіки. Не можна відкидати їх висновки на тій підставі, що вони відрізняються від наукових позицій західної науки.

Бібліографічний список:

1. Міжнародна поліцейська енциклопедія: У 10 т. / Відп. ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – Т. 1.
2. Сорокотягина Д.А., Сорокотягин И.Н. Судебная экспертиза: Учебное пособие / Д.А. Сорокотягина, И.Н. Сорокотягин. – Ростов н/Д. : Феникс, 2006. – С. 336.
3. Міжнародна поліцейська енциклопедія: У 10 т. / Відп. ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. – Т. II. Права людини у контексті поліцейської діяльності. – 1224 с.
4. Полковник-екстрасенс – пророк «не своєї» вітчизни // Моменти № 8 (12), додаток до газети «Іменем закону». – 2007. – № 35 (5577).
5. Екстрасенси – помічники чи шарлатани? // Іменем закону. – 2006. – № 14 (5504).

В статье рассматриваются вопросы влияния методологических факторов в аспекте организации и правовой регламентации экспертной деятельности. Обосновывается необходимость организации научных исследований информационной составляющей объектов экспертных исследований.

The present article provides the review of methodological factors influence upon the organization and legal regulation of expert activities; the justification for the need for research management information component objects of expert studies is also provided.

Стаття надійшла до редколегії 03.09.2015